

публіцистичних текстах газети використовуються такі приклади перифраз: "П'ятнадцятого лютого 1989 року останній наш воїн покинув землю чужого і далекого Афганістану", на противагу – "День ушанування учасників бойових дій на території інших держав" ("Прилуччина", 18.02.2016)

"З мішком іграшок приїхали того дня в Рудівку й голова райдержадміністрації Валентина Ковтун...". "До тої торби додай-но мішок розуму" (Прилуччина 24.01. 2015). Термін мішок в першому прикладі трактуємо в прямому значенні, у другому – багаж знань персони

Полісемію перифраз, зазвичай використовують для вираження позитивної чи негативної думки.

Поздоровляємо тебе, *дорога* матусенько!" Ліда і Валя розвіюють її роздуми...", "Відремонтовані ділянки *дороги* місцевого значення..." ("Прилуччина", 18.02.2016). Полісемія терміну "дорога" у значенні "смуга землі, по якій їздять і ходять" та "ставлення до людини".

"А наприкінці 1950-х *чорне золото* та блакитне паливо знайшли на Чернігівщині". "... дорогий камінь і напівдорогий камінь із *чорного*, *червоного*, *золота* і *срібла*..." ("Прилуччина", 25.02.2016). Перше – чорне золото в значенні кам'яного вугілля, а в другому прикладі – у значенні дорогоцінного каміння.

"...але всі ми розуміємо, що *без людей в білих халатах*, їхнього професіоналізму та відданості справі ми не просто не зможемо повноцінно жити". "Вакцину *людям в білих халатах* вчасно не видали, от тварини і заразилися" ("Прилуччина", 11.02.2016). У першому випадку перифраз трактується в значенні лікарів, в другому – ветеринарів.

Отже, перифрази слугують засобом іронії, дають емоційно-експресивне забарвлення. Публіцистичним текстам перифрази надають образності та розмовності. Проаналізувавши публіцистичні тексти місцевої газети "Прилуччина", ми виділили перифрази, які підкреслюють особистий стиль автора. Наведені приклади дають змогу зробити висновок, що поряд із унормованою лексикою на шпальтах газет трапляється й емоційно-експресивна, зокрема, і перифрази.

Література

1. Використання омонімії та полісемії у газетних текстах [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://archive.ndiuv.org.ua/fulltext.html?id=261>. – Назва з екрану.
2. Євсєєва Г.П. Перифрази в мові сучасних газет (на матеріалі українських газет 80-90-х рр. XX ст.): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. / Дніпропетровський національний університет. – Д., 2002. – 20 с.
3. Літературне місто: Перифрази. Евфемізми [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://litmisto.org.ua/?p=5812> – Назва з екрану.
4. Словник української мови в 11 томах.: –Т. 5, –1974. –С. 695; –Т. 6, –1975. –С. 325; Т. 7, – 1976. – С.78.

К. О. Поповиченко,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – к.філол.н., доц. В. О. Юносова.

ОНОМАСТИКОН РОМАНУ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО "ДИВО"

Анотація. У статті досліджено власні назви в історичному романі Павла Загребельного "Диво", зокрема описано різні групи онімів та виявлено їхнє місце в системі художньо-зображальних засобів мови письменника.

Інтерес до історії свого народу стимулює студії з різних аспектів його буття. Свій окремий внесок в історичну ретроспективу робить і ономастика, адже власні назви існують з давніх-давен, функціонують повсюдно і виникають та вживаються масово. Їх вивчення дозволяє істотно відновлювати факти історії мови та історії народу (наприклад, визначати прабатьківщину груп споріднених мов чи окремих мовних явищ), досліджувати процеси номінації та її різновиди, аналізувати функціональне навантаження власних назв тощо [4, 437].

Різні аспекти української ономастики розглядали Ю. Карпенко, В. Михайлов, С. Магазаник, Є. Отін, А. Мойсієнко та ін.

Предметом нашого дослідження є ономастичний простір роману П. Загребельного "Диво", адже у творах майстрів поетичного слова імена – не тільки звичайне найменування конкретних осіб, у них часто відчувається особливе семантичне наповнення й виразне стилістичне забарвлення [3, 129].

Мета роботи – виявити найважливіші групи онімів, ужитих у романі.

Власні назви поділяють на такі групи:

- 1) **антропоніми** – власні назви людей (імена, прізвища, прізвиська, псевдоніми);
- 2) **топоніми** – власні назви географічних об'єктів. До цієї групи належать такі підгрупи: *гідроніми* (назви водних об'єктів – річок, морів, озер, ставків), *ороніми* (назви рельєфу – гір, височин, низовин), *ойконіми* (назви населених пунктів), *урбоніми* (назви внутрішньоміських об'єктів);
- 3) **космоніми** (власні назви об'єктів космічного простору – зірок, сузір'їв, планет, галактик);
- 4) **теоніми (міфоніми)** – власні назви божеств і міфічних істот;
- 5) **зооніми** – клички тварин;
- 6) **ергоніми** – власні назви організацій, установ, закладів, підприємств тощо;
- 7) **хрононіми** – власні назви, пов'язані з часовими періодами;
- 8) **хремагоніми** – власні назви предметів матеріальної культури (ювелірних виробів, кораблів, космічних станцій тощо);
- 9) **ідеоніми** – власні назви понять духовної культури (заголовки художніх творів, кінофільмів, музичних творів тощо) [1, 268-269].

Як свідчить зібраний фактичний матеріал, ономастичний простір роману "Диво" є надзвичайно багатим. У ньому представлені всі групи власних назв.

Найбільшу групу становлять **антропоніми** – власні імена людей. Вони різні за походженням: *Валерій, Галина, Костянтин* (латинського походження), *Гордій, Нестор, Таїса, Петро* (грецького), *Адам, Анна, Ілля, Давид* (давньоєврейського), *Ігор, Ольга, Рогніда* (скандинавського), *Богдан, Божидар, Болеслав, Борислав, Володимир, Всеволод, Мстислав, Святополк, Святослав, Станіслав, Ярополк, Ярослав* (слов'янського походження).

Основну частину антропонімів складають імена реальних людей, які жили в різні часи. Оскільки роман історичний, то в ньому засвідчено імена видатних осіб різних епох, а саме: князів і княгинь (*Володимир, Всеволод, Ігор, Мстислав, Святополк, Святослав, Ярослав; Звенислава, Рогніда, Інгергерда*), королів, імператорів, царів і цариць (*Людвік XVI, Марк Аврелій, Іван Грозний, Клеопатра*), учених (*Птоломей, Кант, Чарльз Дарвін, Ломоносов*), художників (*Рафаель, Мікеланджело, Моне*), письменників (*Гомер, Петрарка, Шекспір, Пушкін, Толстой, Кафка, Фолкнер, Тичина*), композиторів (*Вагнер, Бетховен*) та ін.

Власні імена людей у системі художньо-зображальних засобів мови письменника посідають особливе місце. Автор уводить їх у роман з певною стилістичною настановою, у нього ім'я служить для характеристики персонажа, як-от: *А от мене, наприклад, батько назвав **Борисом**. Ви, мабуть, не знаєте походження цього імені. Воно йде від слов'янського – **Богорис**. Певно, мій батько хотів, щоб у мені були якісь **рис**и бога. Але, як бачите, помилився. Вроди не маю, привабливості – теж* [2, 9]; *Його назвали **Ярославом**, на честь усемогутнього бога Ярила, який опікувався всім плодючим і ростучим, але тільки згодом малий князь збагне, скільки глумління для нього в тому імені, і відтоді почнуться довгі роки тяжкої ненависті до батька – великого князя Володимира* [2, 100]; *Тому й прозвано його **Божидаром**, бо тільки від бога могло найти на чоловіка таке небувале вміння* [2, 120].

В основі деяких власних імен лежать загальноновживані слова, зокрема назви зовнішніх і внутрішніх прикмет людини, назви, пов'язані з тваринним або рослинним світом, з професією тощо. Часто, вводячи такі антропоніми в текст, автор сам пояснює їх походження, напр.: ***Ситник** привозив Родимові меду. Знався на нелегкому вміні **ситити** це питво...* [2, 16]; *– Тебе як зовуть? – Казав уже – **Сивоок**. – Гарно. В тебе справді **сиві очі**. ... А я – **Лучук**. І батько в мене **Лучук** і дід. Бо всі дуже влучно стріляли з **лука*** [2, 32]; *То дід **Кінтілій**. Для князя **коптить** на моїх травах і моєму хворостіщі* [2, 53]; *– Звуть мене так. **Забав**. – Чому так? – Батько так назвав. Ми в лісі живемо, самі. Нікого – довкола. Як народилася, то була для нього **забавкою*** [2, 108].

Не менш виразними в романі є прізвиська дійових осіб. Сам автор про них говорить так: "Зате якщо вже вліпить прізвисько своєму володареві народ, то протриває воно вічно і буде вичерпніше за всі описи придворних літописців і славохвальства найманих істориків" [2, 125]. Так, зокрема, письменник

розкриває історію походження прізвиськ: Регелінда й у камені позосталася сама собою: з жіночим недбаліством притримує на собі шати і сміється лукаво і захопливо. Так її й прозвано **Розсміяна Полячка** [2, 247]; Там же, в Павії, напали на нього забіяцькі італійці, рятуючись, він вистрибнув з вікна палацу і пошкодив ногу. Його прозвано відтоді **Генріхом Калікою**, не злюбив Італії, але й віддавати нікому не збирався [2, 253]; ... і новий імператор **Феодосій** (щоправда, вже не **Великий**, а **Малий**, названий, видно, так через те, що багато літ був попихачем своєї жони Євдоксії) звелів провести нові мури... [2, 147]; А Василія Другого прозвали **Вулгарохтонос**, тобто **Болгаробойця**, і з цим похмурим прізвиськом він і ввійшов до історії і лишився там поряд з усіма іншими, яких людство дбайливо зберігає в своїй пам'яті, видно, для того, щоб не з'являлися більше на землі такі виродки [2, 134].

Трапляються в романі **теоніми** – імена язичницьких, міфологічних та біблійних персонажів: Дажбог, Перун, Сварог, Світовид, Стрибог; Артеміда, Афродіта, Одисей; Авель, Адам, діва Марія, Єва, Каїн, Ной, Соломон, Христос. До них ми можемо віднести й імена апостолів, святих і мучеників: апостоли Павло та Петро, мученики "Ангій, Акакій, Александр, Аетій, Валерій, Вівіан, Гаїй, Горгоній, Саномій, Єкдикій, Іоанн, Іраклій, Кандид, Ксандрій, Лісімах, Леонтій, Мелітон, Приск, Сакердон, Северіан, Сісинній, Смарагд, Феодул, Флавій, Худіон – і так аж до сорока!" [2, 299]. Письменник не лише називає їхні імена, а й подає опис цих персонажів, напр.: Не почув з його уст малий назви жодного бога, але незабаром знав уже всіх... знав, що отой чотирилиций, скупчений у мудрості своїх чотирьох ликів, повернутих на всі чотири сторони світу, – **Світовид**, а той гнівливий, іскряно-жовтий – то бог блискавиць **Перун**, а зелений, мов причаєність лісових гущавин, – пастуший покровитель **Велес**, а той надутий, мов купка, широконоздрий, з жадібними очима – то **Сварог**, верховний бог неба і світу; найліпший же для Сивоока видавався **Ярило**, господар всього плодючого й родючого, щедрий, всемогутній мідяно-голий бог, завітчаний таким веселим зелом, яке нікому й не снилося [2, 34].

Не менш цікавими в романі є **топоніми**. Це, зокрема, **ойконіми**: назви країн (Україна, Польща, Греція, Болгарія, Індія, Єгипет, Ефіопія), міст (Київ, Харків, Вишгород, Париж, Краків, Ленінград, Сталінград, Москва, Нью-Йорк), географічних регіонів (Херсонщина, Волинь, Сибір, Суздальщина); **гідроніми**: назви морів (Північне, Чорне, Егейське), річок (Дніпро, Прип'ять, Десна, Ніл, Євфрат), озер (Яворове, Мале, Преспанське); **ороніми**: назви гір (Байкова, Старокиївська, Ешбу), островів та півостровів (Шикотан, Курильські острови, Камчатка); **урбоніми**: назви культових установ: церков (Андріївська, Богородиці, Івана Богослова, Десятинна, Кирилівська), соборів (Софійський, Успенський), монастирів (Лавра, Денисівський, "Святі архангели", Спаса), назви вулиць, площ (Хрещатик, Володимирська, Кожевницька, площа Богдана), вокзалів (Київський), музеїв (Ермітаж, Лувр) тощо.

Окрім цього, автор уживає й інші види онімів, як-от: **ідеоніми** – власні назви витворів духовної культури: "Декамерон" Бокаччо, "История государства Российского" Карамзіна, "Книга церемоній", "Про фемі" і "Про управління державою" Константина Багрянородного, Дев'ята симфонія Вагнера, "Собор в Шартрі" Моне, кінофільми "Родина Оппенгейм", "Професор Мамлок"; **ергоніми**: студія "Мосфільм", кафе "Ореанда", ресторан "Асторія", готелі "Інтурист", "Київ", "Москва", "Дніпро"; **зооніми**: Бутень, Рудь (тури), Зюзь (кінь); **космоніми**: Сонце, Місяць, Земля, Всесвіт; **хрононіми**: епоха Ярослава Мудрого, Ренесанс; **хремагоніми**: кібернетична машина "Дніпро", "Волга".

Оніми є потужним засобом вираження творчого задуму письменника. Інколи Павло Загребельний навмисно насичує певний уривок тексту власними назвами, які викликають яскраві образні асоціації, пор.: Хвилясто здіймалися лагідні київські узвишся, порозрізані спадистими ярами, і кожен такий вигин значився дивовижною храмовою спорудою: то **Андріївська чудо-церква** на краю **Старокиївської гори**, то, мов повстале з глибини тисячоліття візантійське видиво, **Денисівський монастир**, то схована у розхилку ярів коло самих ніг професора Шнурре **Кирилівська церква**, а далі, за **Подолом** і **Куренівкою**, за покритою низькими осінніми хмарами стародавньою **Оболонню**, сталево зблискував **Дніпро** і вгадувалася світла **Десна**, що зливалася з своїм древнім отцем. Яке чудо! [2, 39]. За допомогою такого насичення створюється враження присутності в певному місці, читач мовби переглядає стрічку кінофільму, пор.: ...машина, поволі проїхавши нескінченну низку вулиць від **Мельникова** і до **Велико-Житомирської**, повернула на **Богданову площу**, з одного боку якої мовчазно стояла **Софія**, а з другого ще й досі курілися руїни будинків, швидко вимчала їх на

Володимирську, пронесла повз **Золоті ворота**, повз оперу, ... он уже правобіч видно червоні колони університету, а в мокрому, задощеному парку – сумну постать **Кобзаря** в оточенні багряного листя [2, 59].

Отже, власні назви в романі "Диво" служать для найточнішого відтворення подій певної доби. Широка палітра онімів зумовлена тим, що у творі представлено три історичні періоди: часи Київської Русі, Другої світової війни та друга половина XX ст. Найчисельнішу групу власних назв у романі складають антропоніми й топоніми. Влучно дібрані оніми сприяють кращому розумінню історичних подій, характерів персонажів, урізноманітнюють виражально-зображальні засоби авторської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар О. І. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. / Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. – К. : ВЦ "Академія", 2006. – 368 с.
2. Загребельний П. Твори : У 6 т. / Павло Загребельний. – Т. 2. – К. : Дніпро, 1979. – 620 с.
3. Мойсієнко А. Образний світ онімного слова / А. Мойсієнко // Дивослово. – 2006. – №4. – с. 34 – 37.
4. Українська мова: енциклопедія / [Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

О. Ю. Савчук,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – к.філол.н., доц. В. О. Юносова.

СТРУКТУРА НЕОЛЕКСЕМ У СУЧАСНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ

Анотація. У статті на значному фактичному матеріалі досліджено неологізми в мові сучасної публіцистики, описано їхні структурні типи, виявлено найпродуктивніші способи творення.

Поповнення лексики новими словами відбувається постійно, адже необхідно, щоб на кожному етапі свого розвитку мова відповідала потребам суспільства у спілкуванні, у закріпленні результатів пізнання дійсності тощо.

Процеси неологізації активно розглядали такі вчені, як М. Шанський, Д. Розенталь, Н. Котелова, Є. Сенько, А. Калінін, Т. Попова, А. Ликов та ін. Мову сучасних засобів масової інформації та місце в ній нових слів вивчали Л. Рацибульська, С. Ільєсова, Г. Солганик та ін. Незважаючи на значну кількість праць з означеної теми, дослідження структурних особливостей неологізмів є актуальним, оскільки на сучасному етапі розвитку української мови відбувається активне поповнення її лексичного складу новими словами.

Мета роботи – дослідити структуру та особливості творення неологізмів у мові сучасної публіцистики.

Методи дослідження: спостереження за словом у публіцистиці, елементи компонентного аналізу лексичних одиниць, описовий, зіставний.

Неологізм – це "слово, а також його окреме значення, вислів, які з'явилися в мові на даному етапі її розвитку (загальномовні неологізми) або були вжиті тільки в певному акті мовлення, тексті чи мові конкретного автора (стилістичні, або індивідуально-авторські неологізми)" [2, 408].

У мові сучасної періодики виокремлюємо різні структурні типи неологізмів: а) лексеми з непохідними основами: *фейк, селфі, бренд*; б) з похідними основами (зокрема, й складними, скороченими): *фейковий, лайкати, брендовий, блогер, постмайданний, порохоботи, грантоїди, Євромайдан, кримнашизм, секонд-хенд, ДНР, АТО*; в) словосполучення: *Небесна Сотня, Антитерористична операція, зона АТО*. 3-поміж усіх типів кількісно переважають новотвори з похідними основами.